

URBANISTICKÁ VÝROČÍ

Ieden - únor 2001

S nástupem nového století a tisíciletí se poněkud pozmění dosavadní způsob připomínání významných urbanistických výročí. Na rozdíl od dřívějšího uvádění širšího výběru osob a událostí se nyní urbanistická výročí budou věnovat hlouběji jen vybraným tvůrcům a ostatní budou pouze krátce připomenutí.

Na prvé dva měsíce letošního roku jako obvykle připadá mnoho významných jmen. V chronologickém pořadí je to výročí německého zahradního architekta **Petera Josepha Lenného** (29. 9. 1789 – 23. 1. 1866), od roku 1824 ředitele královských zahrad v Postupimi a konečně od roku 1854 generálního ředitele všech královských zahrad pruského státu. Do dějin novodobého urbanismu vstoupil především dodnes zajímavými projekty zeleného pásu kolem jádra Berlína z let 1840 a 1843. O šíři jeho zájmů svědčí, že kromě projektu mnoha zahrad také navrhoval například prvé železniční tratě na německém území a v Berlíně řešení Landwehrkanálu.

Dále následuje holandský architekt **Hendrik Petrus Berlage** (21. 2. 1856 – 2. 8. 1934), autor prvního moderního plánu rozšíření Amsterdamu z let 1902 – 1917. Tento plán je charakteristickým příkladem vývoje urbanistických koncepcí v prvních dvou desetiletích 20. století a jeho realizace patří mezi základní díla tzv. Amsterdamské školy. Připomeňme si také polského urbanistu a autora několikadvazkového díla o historii a teorii urbanismu **Tadeusze Tolwinského** (18. 1. 1887 – 13. 1. 1951).

Z českých osobností je to **Antonín Balšánek** (5. 6. 1865 – 22. 2. 1921), tvůrce mnoha významných budov, autor studií rozvoje Velké Prahy, publikovaných v letech 1917 – 1919. Patřil mezi zakladatele

výuky urbanismu na ČVUT a za jeho vedení byl již před 1. světovou válkou do výuky pozemního stavitelství zařazen urbanistický projekt, který pokračoval i v poválečném období, kdy tyto projekty vedl kromě Balšánka též Josef Fanta. Do svých přednášek o dějinách architektury Balšánek vždy zařazoval i vývoj stavby měst až do nejnovější doby, přičemž věnoval největší pozornost Camillo Sittemu. Byl zvolen prvním děkanem Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství, zřízené v rámci ČVUT v roce 1920.

Emanuel Hruška (31. 1. 1906 – 16. 8. 1989) byl všestranným architektem a urbanistou s dosud nedocenenými zásluhami o rozvoj českého urbanismu, o koncipování Prahy, a na neposledním místě o založení vysokoškolského studia urbanismu na Slovensku. Dodnes nenašly naplnění jeho představy o jednotném koncipování rozvoje celé pražské středočeské aglomerace, stejně jako jeho pojetí památkové péče, které vyjadřoval jako předseda Klubu za starou Prahu.

Z mnoha dalších výročí si tentokrát podrobněji připomeňme tyto osobnosti:

Walter George Bor (14. 2. 1916 – 4. 10. 1999) Narodil se v Praze v židovské rodině inženýra chemie, ve svém rodném městě vystudoval architekturu a těsně před 2. světovou válkou se mu podařilo uniknout před pronásledováním do Velké Británie. Tam pokračoval ve studiu architektury a urbanistického regionálního plánování, po jehož ukončení zahájil v roce 1946 svou soukromou praxi.

V období poválečné obnovy Londýna vstoupil do služeb architektonického odboru města Londýna, v němž významně působil až do roku 1962, přičemž v posledních dvou letech byl náměstkem hlavního architekta Londýna. Poté nastoupil do

funkce hlavního architekta Liverpoolu, pro který v roce 1965 zpracoval celkový plán urbanistického rozvoje i do velké hloubky propracovaný urbanistický návrh městského centra. Byl povolán do poradního sboru ministra pro výstavbu a územní plánování a o jeho velké prestiži svědčí, že byl v letech 1970 – 71 zvolen prezidentem britské společnosti urbanistů (Town Planning Institute) a zaujímal řadu dalších důležitých funkcí. Od konce 70. let působil jako hostující profesor v USA na Princetonské univerzitě i na dalších školách. Působil jako expert agentury UNDP Spojených národů a v této funkci se uplatnil na Kypru, v Číně a ve Vídni. Zároveň se podílel na projektu nového města Milton Keynes, budovaného severně od Londýna.

Nelze opomenout ani jeho rozsáhlou publikační činnost, z níž patří na prvé místo kniha *The Making of Cities* z roku 1972, která neztratila dodnes svůj význam. Dále je třeba jmenovat jeho urbanistické publikace o Liverpoolu, o nových městech ve Venezuele, o plánu pro Milton Keynes, o hledání lokality pro třetí londýnské letiště, o Bogotě a Teheránu, o čínském městě Šen-ženu a o koncepci rozvoje centra Birminghamu. Všechny tyto publikace vyjadřují jeho poznatky, vyplývající z urbanistické činnosti.

Prahu navštívil jako britský občan již před rokem 1989, avšak teprve po tomto roce se velmi aktivně a obětavě zapojil jako poradce pražské radnice zejména do přípravy nového strategického plánu rozvoje Prahy. Uplatňoval přitom jak své rozsáhlé praktické zkušenosti urbanisty, tak i znalost britských způsobů přípravy a projednávání strategických plánů. Toto své působení spojoval s přednáškami o problematice plánování Londýna.

Nejúplněji vyjádřil u nás své názory na město a jeho rozvoj ve svém vystoupení na konferenci, kterou pod názvem „Obecná porada“ uspořádala nadace Pangea v pr-

vých říjnových dnech roku 1996 v Praze. Své vystoupení tam věnoval účasti veřejnosti při proměnách měst. Vyšel přitom ze slov T. G. Masaryka, že demokracie je diskuse a zdůraznil, že tento princip je třeba uplatňovat právě při utváření měst lidmi, kteří v nich žijí, pracují a tráví volný čas. Je škoda, že tento příspěvek nebyl nikdy v úplnosti česky publikován, protože je stále pro nás velmi aktuální. Zdůraznil, že „je nezbytnou lepší cestu plánování rozvoje měst jak pokud se týká správních orgánů, tak i široké veřejnosti. Konečně se

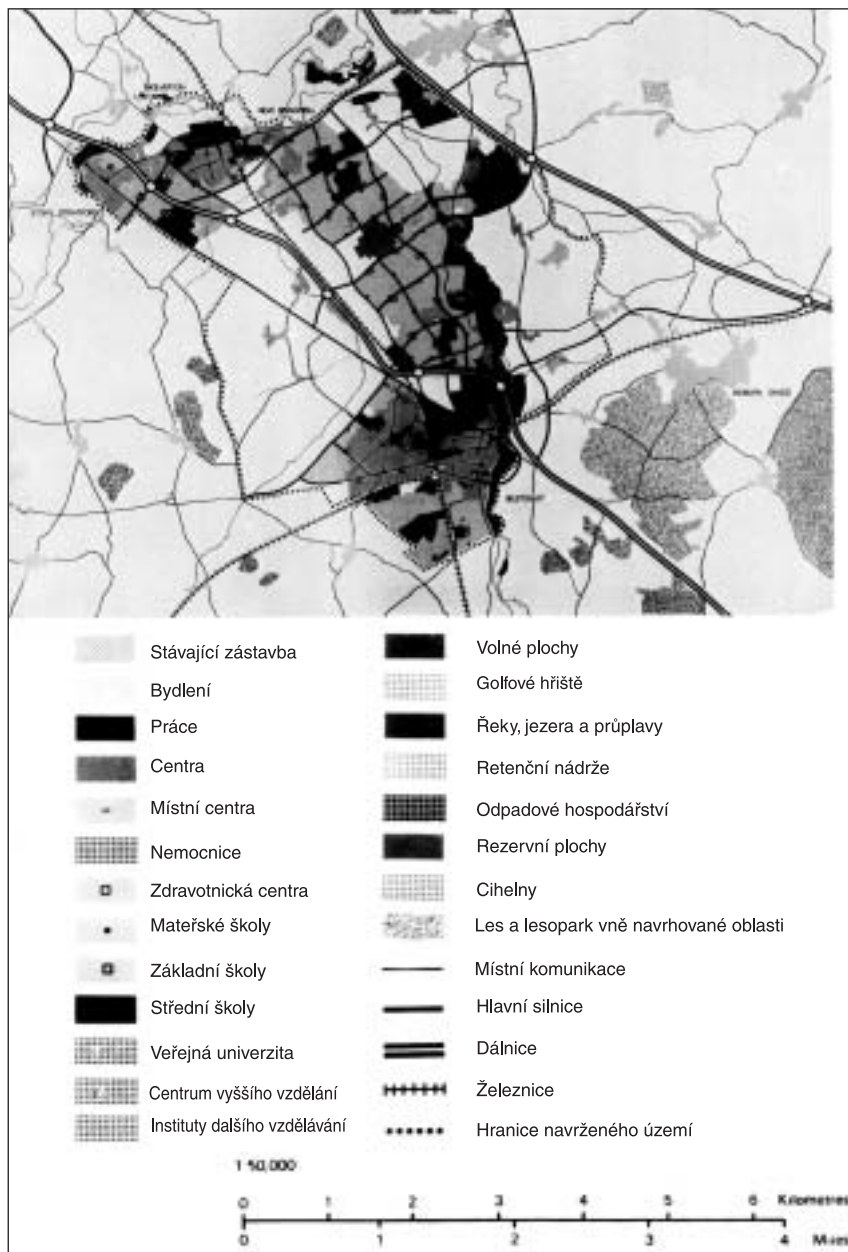
uznává, že proměny měst jsou příliš důležitými na to, aby byly ponechány výhradně tržním silám, nebo úzké stranické politice. Proto se správní orgány v mnoha západoevropských městech v posledních letech snaží docílit shody při určování dlouhodobé rozvojové strategie. Rozvíjejí partnerství s dalšími dotčenými veřejnými institucemi, s ministerstvy, s nižšími úrovněmi městské správy, s akademickými institucemi a zároveň také se soukromým sektorem, reprezentovaným obchodními komorami a finančními institucemi.

Zároveň s tím mnohá západoevropská města si stále více uvědomují nutnost dobré informovanosti obyvatel o předpokládaných změnách, z nichž mnohé vyžadují plné pochopení a podporu občanů... Toto pojetí demokratizace rozvoje měst je mimořádně důležité v našich (českých) současných městech, z nichž mnohá procházejí zásadními proměnami svého dosavadního stavu. Mimořádným případem je z tohoto hlediska zvláště Praha“.

Jeho posledním veřejným vystoupením v naší zemi se stalo vyjádření k bu-

Původní představa, jak mělo vypadat nové město Milton Keynes v roce 2000

Milton Keynes, plán na prvních deset let

doucnosti pražských sídlišť, otištěné v The Prague Post v srpnu 1998. Se svým bohatým a plodným životem se Walter Bor rozloučil během své studijní cesty do Egypta.

Jiří Novotný (28. 2. 1911 – 24. 12. 2000) Nedožil se bohužel svých devadesátých narozenin, jejichž připomenutí jsme již připravovali s jeho spolupracovníky a Útvarem územního rozvoje Prahy. Byl to významný český architekt a urbanista, který kromě své ostatní tvorby a působení v Mánesu stál po mnohá desetiletí v čele ateliéru územního plánu Prahy a ve vedení Útvaru hlavního architekta Prahy.

O své bohaté a plodné životní dráze nám zanechal své osobní svědectví, publikované v roce 1999 pod názvem „Vzpomínky architekta“ v Listech S. V. U. Má-

nes. Vzpomíná v nich na své mládí, které prožil v uměleckém prostředí kolem svého otce, českého architekta Otakara Novotného. Již tam se setkával s významnými představiteli české meziválečné kultury a všechny tyto vlivy jej přivedly na Vysokou školu architektury a pozemního stavitelství. Po vystudování působil jako jevištní výtvarník v divadle E. F. Buriana, kde se opět dostával do kontaktu s mnoha sférami českého avantgardního umění.

Jeho setkání s urbanismem se datuje do válečných let, kdy spolu s A. Mikuškovicem, A. Benšem, M. Urbanem, E. Hruškou a S. Semrádem pracoval v Plánovací komisi města Prahy. V roce 1942 byl donucen odejít, účastnil se protiněmeckého odboje i Pražského povstání. Stejně jako ostatní architekti nastoupil koncem čtyři-

cátých let do Stavoprojektu, kde pracoval v ateliéru Josefa Havlíčka. K urbanistické problematice Prahy se vrátil v roce 1951, kdy byl pověřen vedením Kanceláře pro územní plán Prahy. Tomuto úkolu pak zůstal věrný po celý svůj život a brzy kolem sebe shromáždil okruh odborně zdatných spolupracovníků.

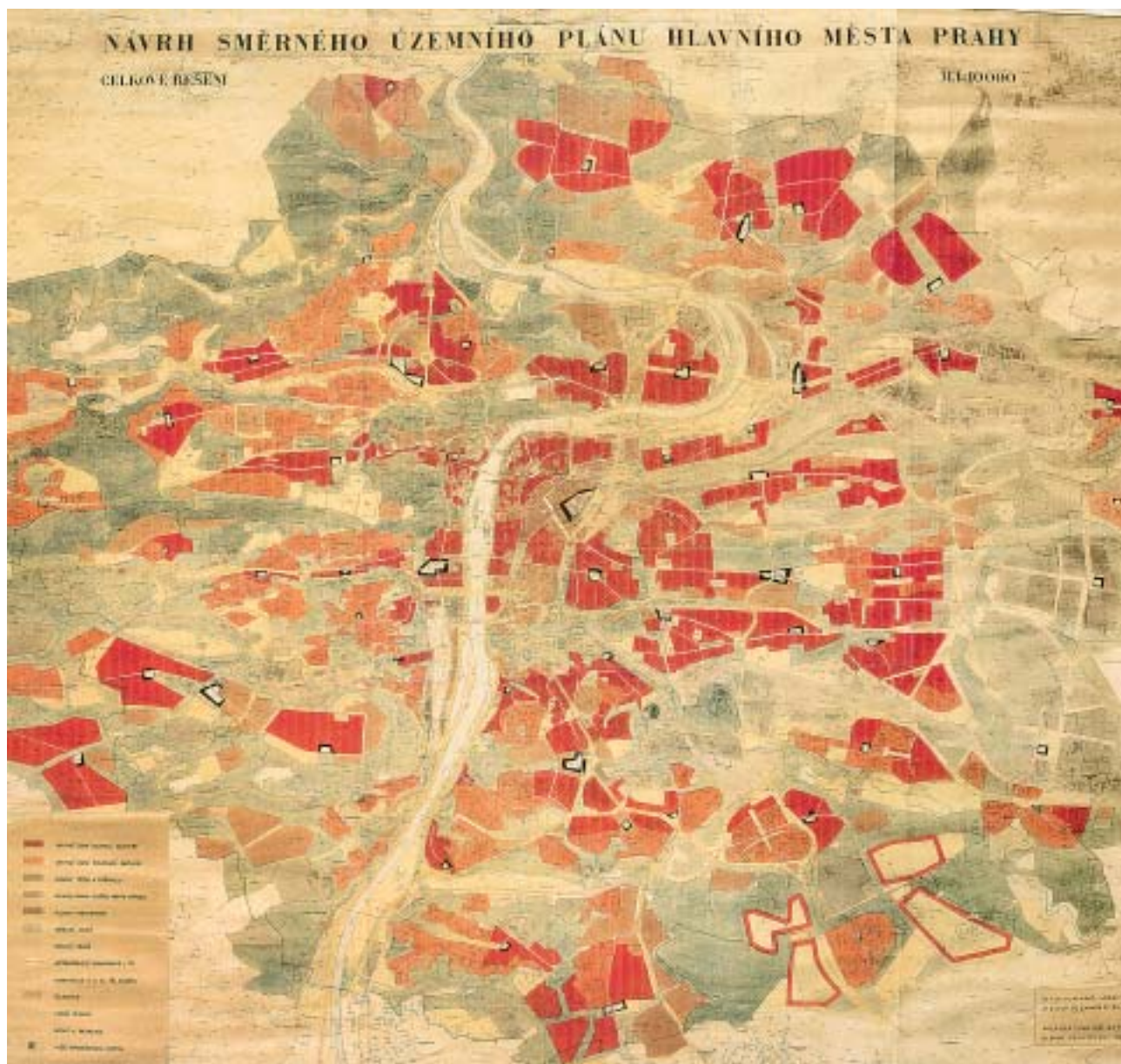
Zatím publikovaný text se týká období do 50. let a lze jen doufat, že tyto své vzpomínky Jiří Novotný stačil dopsat alespoň do šedesátých let, kdy došlo v roce 1961 k založení Útvaru hlavního architekta Prahy, v němž se stal náměstkem hlavního architekta. Tehdy také v situaci celkového uvolnění došlo k rozmachu urbanistické a architektonické činnosti v Praze.

Jako jeho odkaz rozvoji Prahy můžeme vnímat z jeho vzpomínek tato slova: „Kritizuji tedy minulou i vlastní práci a přemýšlím v duchu, jistě spolu s pražskými urbanisty, o lepší cestě. Víím, že by to rozhodně neměl být ani regulační ani směrný plán, ale tuším, že by to mohla být jakási - územní charta. Konkrétněji řečeno grafická a písemná skica obrazu Prahy, postupně prokreslovaná prováděcími plány přesně podle potřeby v daném čase. Takto naplánovaná územní charta by byla v časovém souladu s realitou života.“

Je zřejmé, že takovou chartu by nemohla zpracovat jakákoliv komise ve volném čase, natož v plném čase jediný ateliér. Úspěšný by mohl být asi jen smluvní pracovní tým, složený z odborníků v oboru filozofie, sociologie, architektury, výtvarného umění, s účastí odborného spektra studií, soutěžemi, expertizami a oponenturami. Otevřeně před očima veřejnosti. Praha patří všem.“

Vzpomínky Jiřího Novotného mají jistě velký dokumentační význam a mimořádnou hodnotu. Je škoda, že žádná naše odborná nebo akademická instituce nepodporuje vznik podobných svědectví. Již jsme propásli meziválečné období, jehož všichni čelní představitelé již odešli z tohoto světa. Totéž se začíná týkat i druhé poloviny 20. století. Svědčí to především o tom, že si nevážíme své minulosti.

Zdeněk Chlup (nar. 7. 2. 1921) je jedním z těch, kteří by také měli přispět k zaznamenání poválečného vývoje české architektury a urbanismu. Téměř symbolicky připadá jeho významné životní jubileum do téhož roku, v němž si Brno připomnělo vznik Útvaru hlavního architekta Brna, který Zdeněk Chlup zakládá v roce 1966. Ačkoliv stál v jeho čele jen

Jiří Novotný a kol.: Návrh územního plánu Prahy, 1964

do konce 60. let, patří právě toto období mezi nejdůležitější fáze moderního urbanistického plánování města Brna, kde bylo možno navázat na předválečné práce a zejména na působení Bohuslava Fuchse.

Za vedení Zdeňka Chlupa byla zpracována nejen celková koncepce rozvoje města, ale také kritická analýza jeho základních rozvojových problémů. Právě tyto práce byly v období nástupu normalizace proti němu využity jako argument pro zbavení všech funkcí a dokonce pro naprostý zákaz jeho zaměstnání v Brně a v celém kraji.

Neméně významným bylo i působení Zdeňka Chlupa v 50. letech jako vedoucího atelieru v košickém Stavoprojektu. Tam se sešel kolektiv místních, brněnských a pražských architektů, aby společně pracovali na projektech rozvoje Košic, výstavbě nových měst a prvních regionálních plánech východního Slovenska. Ani v 70. letech se nenechal odradit od odborné práce a je právem považován za jednoho z předních teoretiků našeho urbanismu. Bohužel – stejně jako v jiných případech – nelze předpokládat, že by jeho činnost byla při příležitosti tak významného jubilea nějak zřetelně oceněna. Říká se si

ce právem, že je architektům a urbanistům souzeno zůstat pro většinu lidí anonymními, avšak při oceňování jejich přínosu by přece jen rozdíl proti záplavám cen v jiných, na výsluní stojících oborech, nemusel být tak propastný.

Jiří Hruža